

Promjenama do konkurentnosti gospodarstva Hrvatske - stanje, ključni problemi i rješenja -

„Državna administracija vam je vrlo velika“

Michael Porter¹

„Mislim da u Hrvatskoj živite na puno boljoj razini nego vam je nacionalna konkurentnost“, kazao je Michael Porter slavni profesor s Harvarda, na „Plivinom business forumu“ 15.5.2009. odgovarajući na pitanje koji su mu prvi dojmovi o našoj zemlji. Ta izjava najtraženijeg predavača na svijetu je samo potvrdila ono što „svi već dugo znamo“: živimo bolje nego što su nam učinci rada. Zato je ovih dana, između ostaloga, velika većina građana „počašćena“ od Vlade i tzv. kriznim porezom. Siromašni slojevi stanovništva moraju spašavati bogate. Pa kakav smo mi to kapitalizam izmislili?

Mada se često tvrdi da Hrvatskom vlada divlji, neobuzdani, preliberalni i neregulirani kapitalizam koji je doveo do tajkunizacije i brojnih socijalnih nepravdi, kod nas je zapravo na djelu *državno sponzorirani kapitalizam*.² Glavne su mu značajke ovisnost ili simbioza s političkom sferom, prirodna sklonost korupciji s obzirom na bliskost s politikom, te nužno poštovanje političkih interesa određene vladajuće grupacije koja im zauzvrat omogućava lakše uvjete poslovanja i najrazličitije pogodnosti.

Nasuprot takvom hrvatskom modelu politički sponzoriranog kapitalizma stoji i hrvatski socijalni, velikim dijelom *socijalistički model*. Hrvatska je zemlja sa raširenim socijalnim pravima, u kojoj se, međutim, većina građana ipak osjeća socijalno deprimiranima.

Hrvatska se socijalna prava kreću od onih nevažnih poput besplatnog tramvaja za sve moguće kategorije stanovništva u Zagrebu, preko besplatnog zdravstva i školstva (što je sve, u usporedbi sa socijalizmom, pojačano i besplatnim školskim knjigama, čak i za obitelji koje dobro zarađuju), pa sve do onih sivoekonomskih: Hrvatska je i danas, kao što je bila Jugoslavija u vrijeme komunizma, zemlja s rekordnim brojem *bolovanja* i iznimno puno *invalida rada*.

Hrvatska, ukratko, živi između državno sponzoriranog kapitalizma i tek ponešto modificiranog socijalizma. Između ta dva dominantna društvena modela ostao je golem prostora *frustracije*. Građani, daleko brojniji, koji ovise o državi, osjećaju se frustrirano jer se stalno suočavaju s financijskim uspjehom raznih, malih i velikih tajkuna, protagonista politički sponzoriranog kapitalizma.

Čini se, nažalost, da većina pučanstva u Hrvatskoj želi *status quo* a ne značajnije i dublje transformacijske promjene, premda svjedočimo da je aktualni hrvatski ekonomski i socijalni sustav *neodrživ u kriznim vremenima*. Da nije krize, Vladi ne bi palo na pamet da npr. zadire u plaće građana i uvodi povećanje PDV-a.

Sadašnja Vlada, primjerice, nema odgovor na ključno reformsko pitanje ovog društva: *kako da omogući produktivnom, aspiracijskom dijelu Hrvatske da investira i zarađuje novac?* Da se taj poduzetnički korpus brine sam za sebe, da ne donosi

poslovne odluke pod političkim pritiscima i da stvori kompetitivnu scenu na kojoj će se moći afirmirati oni koji najviše žele raditi i koji su najkvalificiraniji za određeni posao.

Ona politička garnitura koje će uspjeti „pokrenuti“ produktivni dio hrvatskog društva, koja će imati snage dokinuti politički sponzorirani kapitalizam i koja će materijalnu sigurnost za što veći broj građana tražiti izvan socijalističkog obrasca masovnih i neselektivnih socijalnih prava, zaslužuje da osvoji vlast u Hrvatskoj.

Državne tvrtke su sinonim za sigurnost i relativnu bezbrižnost. Evo jednog malog primjera. Nedavno, u pauzi jednog seminara za menadžere koji sam držao u Splitu jedna ozbiljnija gospođa me zamolila: „Molim Vas pomognite mi naći posao ali isključivo u državnoj tvrtki; dosta mi je privatnika.“ Trebamo li zorniju ilustracija o paradigmi državnih „jasli“?

Rješenje mnogih nagomilanih gospodarskih problema ne leži samo u radikalnom *smanjenju preglomazne državne uprave*, već i u nedostatku *jasne strategije* odnosno *učinkovitog korištenja javno-privatnih organizacijskih struktura*. Relevantnost na tržištu počiva na strategiji i ulaganjima. „Ne može se osvojiti ni povećati tržišni udio bez ulaganja“, ³ tvrdi Ivica Mudrinić čelnik HT-a. Ako nismo jasno kazali gdje želimo biti za 4-5 godina, onda su svi putovi do tamo isti! To znači da ukoliko želimo postići opći konsenzus i motivirati ljude na promjene, na razini nacionalnog gospodarstva moramo definirati:

- a) *jasnu viziju budućnosti*
- b) *odnos prema zajedničkim vrednotama*
- c) *sektorske strategije*.

Zbog zamorno neučinkovite državne birokracije, korupcije i već spomenutih drugih nedostataka, razvidnije je zašto u Hrvatskoj nema novih inozemnih - naročito ne *greenfield* investicija, već samo novčanih ulaganja u postojeće objekte i gospodarske subjekte. Krajnje je vrijeme da poduzmemo strateške reforme kako bismo odlučno krenuli na dugoročno rješavanje problema koje smo do sada „stavljali pod tepih“:

1. Država je beskrajno skupa i beskrajno neefikasna; treba znatno manji broj zaposlenih u državnoj upravi; zdravstveni sustav glomazan i socijalan; previsoka razina socijalnih prava za sve; jeftino studiranje
2. Konzervativno radno zakonodavstvo (strah od kapitalizma a na sceni je “prerušeni polusocijalizam jer se očekuje da država riješi: penzije, školovanje, liječenje, plaću..)
3. Nekonkurentnost zbog čitavih industrija financiranih iz državnog proračuna
4. Destimulativni porezi za svakog tko želi zaraditi legalno (na svakih 1000 eura isplaćene plaće, državi se sada daje 1.500 eura davanja i poreza!?)

Jedan od modela za jačanje nacionalne konkurentnosti su i *klasteri*, važan oblik udruživanja gospodarskih subjekata. Neki gospodarski subjekt može biti prvorazredan u svojoj djelatnosti, no što to vrijedi ako drugi u vanjskom lancu vrijednosti nisu? Hrvatska trenutačno potiče 46 klastera i klasterskih inicijativa za koje su osigurana „znatna sredstva te je u tijeku priprema strategije razvoja klastera“. ⁴ Npr. u varaždinski klaster prijevoznika osnovanom 2007. uključilo se 26 članova. „Htjeli bismo uklopiti i željeznicu a ne samo cestu, ali je za to neophodna

podrška države,“ rekao je na skupu u Opatiji Boris Koš, čelnik klastera. Povezivanjem znatno smanjuju troškove poslovanja, telefoniju, gorivo, osiguranje a najviše prazan hod vozila.

Po tome uzoru bismo i na nacionalnoj razini s jedne strane trebali više raditi zajedno, surađivati i udruživanjem kao timski igrači sinergijski ostvarivati puno značajnije efekte. Vlada treba imati sluha i surađivati s gospodarstvom, gospodarstvo s školstvom, školstvo s znanstvenim institucijama i tako u krug. Općenito uzevši, sposobnost djelovanja je u Republici Hrvatskoj najveći limitirajući čimbenik. Jednostavno, ne funkcioniramo jedinstveno, ne činimo ono što smo možda i utvrdili te ne radimo koliko bi trebalo!

U zaključku navedimo *ključne izazove konkurentnosti* za Hrvatsku:

1. brojne slabosti u poslovnom okruženju
2. slaba vitalnost unutarnje kompetitivnosti
3. klasteri se ne koriste kao alat za jačanje konkurentnosti

Bitnije od pitanja kada ćemo ući u EU, jest je li Hrvatska dovela pravnu državu i gospodarsku kompetitivnost do razine potrebne za ulazak? Brojni problemi nažalost nisu riješeni: BDP pada, smanjenje nezaposlenosti na najviše 7% po međunarodnim mjerilima čini se samo kao sanak pusti, potpuno uklanjanje proračunskog deficita je zasad iluzija a od reformi koje bi učinkovito uklonile ili barem minimizirale nezakonitosti, korupciju i kriminal nema ni „r“. K tome, Vlada već niz godina najavljuje restrukturiranje tradicionalnih proizvodnih grana (poput brodogradnje i ribarstva) i osiguranje uvjeta za izlazak naših tvrtki na ino-tržišta. Nažalost ni tu nismo odmakli puno dalje od obećanja.

Seriozni programi restrukturiranja za daljnji rast i osiguranje operativne učinkovitosti poslovanja, svakako bi pomogli u dostizanju međunarodne razine konkurentnosti hrvatskih kompanija koje su - osim nelikvidnosti i porezima - natprosječno opterećene i:

- a) niskom profitabilnošću
- b) niskom produktivnošću
- c) previše angažiranim sredstvima.⁵

Zato će ekonomska i financijska kriza u Hrvatskoj imati teže posljedice po standard stanovnika i trajat će mnogo dulje nego u razvijenim državama.

Veliku vanjsku zaduženost i nesposobnost vraćanja mnogi ekonomisti ocjenjuju kao primarnu opasnost za budućnost zemlje. „Ako se nastavi ovakvo zaduživanje, za 10 godina nam neće ostati ništa i postat ćemo stranci u vlastitoj državi“, kaže Ljubo Jurčić.⁶ Hrvatska je naime, prodala 80% svojih resursa pa se može govoriti o općoj rasprodaji prirodnih bogatstava i dijelova gospodarstva. Rast BDP-a ne može pratiti trošak javnog duga i država postaje sve siromašnija. U 2009. je godišnja otplata duga dosegla nevjerojatnih 30% BDP-a ili 70% ukupnog priljeva deviza od izvoza robe i usluga.⁷ Ovakvo je stanje neodrživo i prijeti zastojem u budućem gospodarskom napretku jer se zadužujemo dvostruko više nego proizvedemo i prodamo.

K svim tim problemima koji se gomilaju od 1995. godine, će smanjenje plaća i mirovina, slabljenje kupovne moći i gubitak radnih mjesta, te problemi sa

stabilnošću tečaja domaće valute i nelikvidnošću (koja rezultira neplaćanjem uzajamnih obveza među gospodarskim subjektima), zacijelo izazvati golemo nezadovoljstvo građana.

Tek u takvim okolnostima Vlada će morati donositi iznimno teške i nezahvalne odluke koje će iziskivati potrebno vrijeme te osvještavanje uz puno odricanja i žrtvovanja (upravo svjedočimo nizu rebalansa koji za posljedicu imaju mjere štednje). Hrvatska nije konkurentna jer vlast nije u stanju provesti strukturne reforme i transformacijske promjene, posebice ne smanjenja javne potrošnje, korupcije i katastrofalno „napuhanog“ proračuna.

Možemo se samo nadati da Wendell Bell nije u pravu kada kaže: *„Globalizacija je povezana sa krizom teritorijalne nacionalne države, zato što je nacionalna država suviše mala da bi riješila velike životne probleme, i suviše velika da bi riješila male životne probleme“*.

¹ Izjava prof. Portera u Zagrebu 15.5.'09 nakon susreta s bivšim premijerom Sanaderom

² Butković Davor, „*Hoće li kriza pomesti političare?*“, Jutarnji list-magazin, kolumna „On the record“, 2.05.2009., str. 25

³ Ivica Mudrinić, na „Pliva business forumu“, Zagreb, 15.5.2009.

⁴ Izjava ministra Polančeca na 3. međunar. konferenciji o klasterima u Opatiji, business.hr, 12.5.2009, str. 14

⁵ Žibret Branko, A.T.Kearney, 43/05.2009/17067p

⁶ Pavić Ante, „Hrvatska je došla pred zid“, business.hr, Zagreb, 11.05.2009., str. 6-7

⁷ Bošković Ratko, „Skupis u inozemni posrednici novca“, business.hr, Zagreb, 11.5.2009, str. 2